

POGROMCY MITÓW

**UWAGA,  
NASTĘPUJĄCA  
WIADOMOŚĆ  
MOŻE BYĆ  
NIEPOKOJĄCA...**

---

... ale nie oderwało cię to od czytania, prawda? Tak samo jest w przypadku wielu inicjatyw na rzecz zapobiegania przestępczości, które ostrzegają ludzi przed potencjalnymi konsekwencjami ich zachowania, zarówno sprawców, jak i ofiary. Rzeczywiście, taktyki oparte na strachu są powszechne w ramach zapobiegania przestępczości i uważa się, że zwiększanie świadomości na temat potencjalnych zagrożeń i szkód zniechęca ludzi do tego konkretnego zachowania.<sup>1</sup> Jednak nie zawsze się to sprawdza. W rzeczywistości może nawet przynieść efekt odwrotny do zamierzonego. Przeróżające, prawda?



## WYMUSZANIE WŁAŚCIWEGO ZACHOWANIA POPRAZ STRASZENIE

Przybiera to różne kształty i formy, od wizyt konfrontacyjnych w więzieniu po bardziej edukacyjne i oparte na faktach podejście do programów wykorzystujących współczesną technologię w celu odtworzenia doświadczenia bycia aresztowanym lub ukaranym. Ale idea pozostaje taka sama: konfrontowanie ludzi z najgorszym możliwym skutkiem popełnienia przestępstwa, aby strach skłonił ich do przestrzegania prawa. Jednak straszenie ludzi takimi konsekwencjami może przynieść odwrotny efekt, o czym będziemy tu mówić, i z kolei może wywołać dokładnie takie zachowanie, jakiego ma zapobiegać.



### PODNOSENIE ŚWIADOMOŚCI

Kampanie podnoszące świadomość są powszechnie organizowane w ramach inicjatyw zapobiegania przestępczości. Pomysł jest prosty i łatwy do zrealizowania, ale niewiele za tym idzie. Taktyki zastraszania są często stosowane w połączeniu z wysiłkami na rzecz podnoszenia świadomości. Zakłada się, że wzrost zrozumienia konkretnego problemu i potencjalnego ryzyka skłoni ludzi do pożądanego zachowania. Wydaje się, że jest to rozwiązanie dla różnych problemów z przestępczością. Jednak sama świadomość ryzyka nie jest skutecznym rozwiązaniem.

Chcesz dowiedzieć się, jak skutecznie zapobiegać przestępczości poprzez podnoszenie świadomości? Zapoznaj się z tymi publikacjami i włącz je do większego, zintegrowanego podejścia.

> Zestaw narzędzi "Zapobieganie wiktyimizacji nieletnich w erze cyfrowej: podnoszenie świadomości i zmiana zachowań" <https://eucpn.org/toolbox15-victimisation>

> Pogromcy mitów "Podnoszenie świadomości nie boli"  
<https://eucpn.org/mythbuster-awarenessraising>

Weźmy na przykład „Scared Straight”, być może najbardziej niechlubną inicjatywę zapobiegania przestępczości. Pierwotnie została stworzona przez amerykańskich więźniów odsiadujących wyroki dożywocia, którzy chcieli dać coś od siebie społeczeństwu. Polega na zabieraniu młodych ludzi na wycieczkę do więzienia. Ma na celu pozwolić im doświadczyć, jak może wyglądać ich przyszłość, jeśli wybiorą życie przestępcze. Ponieważ wycieczki prowadzone są przez agresywnych werbalnie, a nawet fizycznie więźniów i strażników, efekt ma być taki, że poprzez straszenie dzieci wymusza się na nich właściwe zachowanie: Scared Straight.<sup>2</sup>

Jaki jest problem takiego toku myślenia? Nie działa. Choć na pierwszy rzut oka może się wydawać skuteczny i sprawiać wrażenie, że te dzieci otrzymują bardzo potrzebną lekcję, to oryginalny program Scared Straight i jego nowsze i bardziej przyjazne wcielenia okazały się nieskuteczne, a nawet bardziej szkodliwe niż całkowity brak ingerencji.<sup>3</sup> Jest to marnowanie cennych zasobów, które można było lepiej wykorzystać.<sup>4</sup>

Niestety, sianie strachu nadal jest popularnym mechanizmem prewencji w całej Unii Europejskiej, występującym pod różnymi postaciami i w różnych dziedzinach, takich jak zapobieganie zażywania narkotyków.<sup>5</sup> Pomimo wyraźnych dowodów, że jest inaczej, powszechnie uważa się, że groźba surowej kary odstraszy ludzi od popełnienia przestępstwa. Jeśli skutecznie nie zapobiega przestępczości, dlaczego nadal cieszy się stałym poparciem? Możemy się tylko domyślać, a możliwości rozciągają się od konieczności zareagowania na przestępczość, po potrzebę pokazania, że podejmowane są jakieś działania, a nawet, że niektóre podmioty po prostu zainwestowały zbyt dużo kapitału politycznego i/lub ekonomicznego, aby to się mogło nie udać.<sup>6</sup>

Najetyczniej byłoby przeprowadzić ocenę tych inicjatyw pod kątem ich wpływu, aby zapewnić, że środki publiczne są właściwie wykorzystywane. Jeśli wyniki będą pozytywne, świetnie! Jeśli okażą się negatywne, a nasza wiedza podpowiada nam, że tak będzie, należy wyciągnąć właściwe wnioski: wycofać projekt. Wszelkie inne działania są po prostu niebezpieczne i nieetyczne: są to *de facto* niekontrolowane i potencjalnie szkodliwe eksperymenty z udziałem dzieci.<sup>7</sup>

## **ALE DLACZEGO TO NIE DZIAŁA? PONOWNE SPOJRZENIE NA DZIAŁANIA ODSTRASZAJĄCE.**

Twierdzenie, że coś nie działa, to jedno, natomiast wyjaśnianie dlaczego coś nie działa pomaga nam iść naprzód, w kierunku skutecznych podejść. W związku z tym przyglądamy się głównemu mechanizmowi tego, w jaki sposób te podejścia koncentrują się na surowości potencjalnej kary i pokazywaniu dzieciom najgorszego, co może się zdarzyć, jeśli popełnią przestępstwo: działanie odstrasżające.<sup>8</sup>

Odstraszanie jako jeden z najstarszych mechanizmów zapobiegania przestępczości - idea ta sięga filozofów oświecenia Beccarii i Benthama - działa poprzez groźbę kary.<sup>9</sup> Odstraszanie jest prawdopodobnie najważniejszą funkcją prewencyjną wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych<sup>10</sup>, ale groźba kary może również pochodzić ze źródeł nieformalnych, takich jak rodzice, rówieśnicy lub społeczność.<sup>11</sup>

Aby odstraszanie działało, musi doprowadzić do zmiany stosunku kosztów do korzyści na rzecz pożądanego zachowania, czyli takiego, które nie łamie prawa. W tym względzie istnieją trzy warunki: kara musi być wystarczająco surowa, ale nadal proporcjonalna, musi nastąpić odpowiednio szybko po przestępstwie i trzeba mieć pewność, że ta kara zostanie nałożona. Te trzy warunki wzajemnie się umacniają, co oznacza, że surowy wyrok będzie miał niewielki skutek odstraszający, jeśli będzie rzadko egzekwowany.<sup>12</sup>

Dokładnie to było przedmiotem krytyki filozofów oświecenia. Twierdzili, że „twarde stanowisko wobec przestępczości” było zasadniczo wadliwym podejściem, ponieważ surowsze wyroki nie przynosiły efektu zapobiegawczego.<sup>13</sup> Ostatnie badania popierają te wczesne argumenty i potwierdzają, że pewność, że kara nastąpi, jest najskuteczniejszym elementem zapobiegania przestępczości. Co więcej, gdy przyjrzymy się temu, w jaki sposób ta pewność, że kara nastąpi, faktycznie działa i jest postrzegana, zobaczymy, że jest ona uwarunkowana szansami na zostanie zatrzymanym. Innymi słowy, bezpośrednie ryzyko zostania zatrzymanym wydaje się mieć największe znaczenie w zapobieganiu przestępczości.<sup>14</sup>

## Dlaczego więc Scared Straight i inne podejścia oparte na strachu nie działają?

Szczególnie istotny jest fakt, że mamy do czynienia z młodymi ludźmi. Są naturalnie bardziej skłonni do podejmowania ryzyka. Badania neurobiologiczne wykazały, że przetwarzają ryzyko w inny sposób niż racjonalne osoby dorosłe. Co więcej, indywidualne wybory nie są tak ważne dla młodych ludzi, jak bodźce społeczne i emocjonalne. W tym wieku szukają natychmiastowej aprobaty grupy i rówieśników. Jeśli ci rówieśnicy mają negatywny wpływ na ich zachowanie, żaden racjonalny przekaz o tym, że narażają ich przyszłość, nie przemówi do nich.<sup>15</sup> Dlatego te programy mogą przynieść odwrotny efekt.<sup>16</sup> Może się wydawać, że fajnie jest sprzeciwiać się rodzicom lub, co gorsza, sprawiać wrażenie, jakby to było normalne zachowanie dla rówieśników. To samo dotyczy kampanii na rzecz zapobiegania zażywaniu narkotyków, które w szczególności pokazały, że mają szkodliwe skutki, ponieważ dawanie przykładu, że najwyraźniej „każdy to robi” może w rzeczywistości zwiększyć przekonanie, że młodzi ludzie, aby się przystosować, powinni zażywać narkotyki.<sup>17</sup>



## SCARED STRAIGHT I KONTRARGUMENTY

### "Tutaj to działa"

Kontekst ma znaczenie, ale dobre zarządzanie również. Oceny mogą mieć głównie charakter anglosaski, ale te ustalenia dają wystarczające powody do tego, aby zachować ostrożność. Każdy europejski podmiot myślący o wdrożeniu podobnego podejścia powinien co najmniej przedstawić pozytywne wyniki, aby odeprzeć te argumenty. Każde inne podejście jest po prostu niebezpieczne i nieodpowiedzialne. Autorzy systematycznego przeglądu krótko ostrzegają: "Czy pozwolisz lekarzowi na zastosowanie u twojego dziecka leczenia o podobnych wynikach?"<sup>18</sup> Ponadto mózgi ewoluują w ten sam sposób po obu stronach Atlantyku. Zachowanie polegające na poszukiwaniu ryzyka jest typowe wszędzie dla każdej młodej osoby.

"Nasz program jest bardziej edukacyjny i mniej konfrontacyjny"

Istnieją różne warianty podejścia Scared Straight, na przykład w formie wycieczek edukacyjnych, ale bez często agresywnej konfrontacji z więźniami lub w formie sesji wyciszenia, co pozwala spojrzeć na informacje z właściwej perspektywy. Wprowadzane innowacje nie rozwiązują problemu z tymi praktykami, ponieważ nadal koncentrują się na podnoszeniu świadomości na temat dotkliwości konsekwencji i nadal wywołują odwrotne reakcje u młodych ludzi. Pierwotny systematyczny przegląd obejmował również te mniej konfrontacyjne programy, ale przyniósł taki sam efekt: żaden.<sup>19</sup>

### "Dzieci i rodzice to lubią"

Niektóre programy – nie tylko podejście Scared Straight – uważane są za skuteczne w oparciu o zadowolenie grupy docelowej lub personelu.<sup>20</sup> To jednak niewiele mówi o ich skuteczności. Jedynie solidne oceny wpływu mogą prowadzić do takich twierdzeń.<sup>21</sup>

### **"Program został już wdrożony w wielu lokalizacjach"**

Argument podobny do poprzedniego, jednak tutaj skuteczność ocenia się na podstawie jego wdrożenia na szeroką skalę.<sup>22</sup> I znów nie dowodzi to rzeczywistego wpływu.

Kontekst może być inny, sposób przekazania może być inny, dzieciom może się spodobać, niestety jakkolwiek innowacyjny, mechanizm działania (*lub nie*) pozostaje taki sam. Celem jest wpływanie na zachowanie poprzez odstraszenie ludzi za pomocą pokazywania możliwych negatywnych skutków popełnienia przestępstwa.

Innym aspektem jest sposób, w jaki potencjalnie negatywne konsekwencje są komunikowane i postrzegane przez grupę docelową. Należy wziąć pod uwagę źródło informacji, ponieważ, aby odniosło sukces, musi to być zaufane źródło.<sup>23</sup> Prawdopodobnie więźniowie nie są najlepszym przykładem w nauce dobrego zachowania. Poza niewiarygodnymi i moralizującymi źródłami młodzi ludzie są konfrontowani z najgorszymi możliwymi skutkami lub wyolbrzymianiem konsekwencji, czyli surowością kary. Jak omówiono powyżej, to raczej pewność, że kara nastąpi odstrasza ludzi, nie jej surowość. Nie wszystkie przestępstwa i procedury karne skazują przestępców na karę więzienia lub dożywocia. Innymi słowy, jeśli przerażająca informacja zostanie odebrana jako nieprawdopodobna i wyolbrzymiona, przejdzie bez echa w grupie docelowej.<sup>24</sup>

Powody, dla których Scared Straight i podobne podejścia zawodzą, nie powinny być traktowane jako przesłanka do tego, żeby właściwe podejście było dokładnie odwrotne. Rozwiązanie, aby każdy młody przestępca otrzymywał wyrok dożywocia, nie jest ani pożądane, ani wykonalne. Te spostrzeżenia pokazują, że straszenie dzieci surową karą w najlepszym razie jest nieskuteczne, a w najgorszym szkodliwe.<sup>25</sup> Mimo dobrych intencji odstraszenie nie działa w zamierzony sposób i nie działa w tej grupie docelowej. Badania sugerują jednak, że niektóre podejścia oparte na odstraszeniu działają.

## **KIEDY ODSTRASZANIE DZIAŁA?**

Efekty odstraszenia nie są takie same dla wszystkich i nie będą działać w taki sam sposób dla całej populacji.<sup>26</sup> Odstraszenie będzie miało wpływ tylko na tych, którzy mają skłonność lub pokusę, aby popełnić przestępstwo. Większość ludzi przestrzega prawa bez względu na jego siłę odstraszenia. W związku z tym można twierdzić, że odstraszenie jest skutecznym podejściem tylko w ramach prewencji drugorzędowej lub trzeciorzędowej.<sup>27</sup>

Innymi słowy, bardziej prawdopodobne jest, że odstraszenie odniesie skutek, gdy podejście będzie odpowiednio ukierunkowane. Łącząc to ukierunkowane podejście ze zrozumieniem, że odstraszenie działa głównie poprzez pewność, że kara nastąpi, a dokładniej pewność zostania zatrzymanym, widzimy, że więzienia i więźniowie nie są właściwymi środkami przekazu. Kluczowymi czynnikami w skutecznym podejściu odstraszącym są policja i strategii policyjne, które skutkują znaczną i widoczną zmianą w odbieraniu ryzyka zostania zatrzymanym.<sup>28</sup>

Zanim przejdziemy dalej z tym rozumowaniem, ważne jest, aby dokonać rozróżnienia między odstraszeniem a ubezwłasnowolnieniem. To ostatnie jest również zadaniem wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych,

a konkretniej działań policyjnych, i zapobiega *ponownemu* popełnieniu przestępstwa przez przestępcę poprzez ograniczenie jego zdolności do tego. Mówiąc najprościej, główna różnica między odstraszeniem a ubezwłasnowolnieniem polega na tym, że odstraszenie ma na celu zapobieganie przestępstwom poprzez wpływanie na postrzeganie ryzyka zostania zatrzymanym przed zdarzeniem, podczas gdy ubezwłasnowolnienie ogranicza zdolność przestępcy do kontynuowania jego działalności lub popełniania kolejnych przestępstw po zostaniu zatrzymanym. Ubezwłasnowolnienie może być skuteczne w zapobieganiu przestępczości, ale będzie wymagało wyższych wskaźników aresztowań i kar pozbawienia wolności oraz pochłonie znaczne zasoby, aby utrzymać ten efekt.<sup>29</sup>

Zapobieganie przestępczości poprzez odstraszenie, działania policji w obszarach hotspot to doskonały przykład tego, jak może to działać przy ukierunkowanym podejściu. Zasoby policji skupiają się na tak zwanych „hotspotach przestępczości”: małych obszarach geograficznych o wysokim wskaźniku przestępczości.<sup>30</sup> Po zapoznaniu się z 65 badaniami Braga i in. (2019) doszli do wniosku, że takie podejście ma niewielki, ale znaczący wpływ na przestępczość. Ponadto nie tylko widać drobne efekty przemieszczenia, ale jeszcze bardziej prawdopodobne jest, że skutki wykrócą poza obszar docelowy. Koncentrując swoje wysiłki i patrole, policja zwiększa ryzyko zostania zatrzymanym na tym obszarze i skutecznie odstrasza od przestępstw związanych z narkotykami, zakłócaniem porządku, przestępstw przeciwko mieniu i z użyciem przemocy.<sup>31</sup>

Jak można zauważyć, wymienione skutki odnoszą się do konkretnych przestępstw. Poza grupą docelową i położeniem geograficznym również rodzaj przestępstwa jest ważnym czynnikiem zapewniającym, że odstraszenie będzie skuteczne. Na niektóre przestępstwa odstraszenie działa w mniejszym stopniu niż na inne. W przypadku przestępstw popełnianych pod wpływem emocji, jak na przykład *zabójstwa z miłości*, taka taktyka prawdopodobnie nie odniesie skutku, podczas gdy odstraszenie skoncentrowane na bardziej umyślnych przestępstwach, na przykład przestępstwach przeciwko mieniu, ma większe szanse powodzenia.<sup>32</sup>



Inna strategia policji, która działa poprzez ukierunkowane podejście, jednocześnie zwiększając prawdopodobieństwo zatrzymania, jest nazywana „skoncentrowanym odstraszeniem”, znana jest również jako „pulling levers policing”.<sup>33</sup> Tej strategii przypisuje się pozytywne skutki, zwłaszcza gdy koncentruje się na przemocy związanej z działalnością gangów, a także na recydywistach i rynkach narkotykowych na wolnym powietrzu. Kluczową cechą jest bezpośrednia interakcja z grupą docelową, upewnienie się, że zna konsekwencje recydywy i zapewnienie realnych alternatyw z pomocą służb socjalnych.<sup>34</sup> Dana społeczność lub członkowie rodziny również są włączani do szerszego podejścia, zwiększając zbiorową skuteczność i nieformalną kontrolę nad tą społecznością, jednocześnie podważając niektóre usprawiedliwienia, których przestępcy mogą używać w celu zminimalizowania osobistej odpowiedzialności. Uważny czytelnik może zauważyć, że „podnoszenie świadomości” jest rzeczywiście częścią tego podejścia. Samo podnoszenie świadomości ma niewielkie działanie. Jednak ukierunkowane, jak w tym przypadku, osadzone w holistycznym podejściu udowadnia swoją wartość.<sup>35</sup>



## OPERACJA ZAWIESZENIA BRONI (OPERATION CEASEFIRE) I DZIAŁANIA POLICJI ZORIENTOWANE NA PROBLEMY

Ważnym czynnikiem sukcesu ukierunkowanego odstraszenia jest to, w jaki sposób łączy się ono z działaniami policji zorientowanymi na problemy. Ten sposób pracy kładzie główny nacisk na właściwą ocenę potrzeb i problemów na danym obszarze w celu dostosowania reakcji do lokalnej rzeczywistości.<sup>36</sup>

Doskonałym przykładem tego podejścia jest operacja Boston Ceasefire, która na celu ma zmniejszenie przemocy z użyciem broni związanej z przynależnością do gangu.<sup>37</sup> Wraz z ukierunkowanym egzekwowaniem przepisów wobec handlarzy bronią, policja zadbała o to, żeby członkowie gangu wiedzieli, jakie będą konsekwencje kontynuowania przemocy.<sup>38</sup> Poinformowanie o sankcjach oraz współpraca między lokalną prokuraturą zapewniły przeprowadzenie postępowań. Ponieważ większość z nich miała postawione zarzuty karne, zostały one wstrzymane i potencjalnie umorzono, pod warunkiem, że wszyscy będą przestrzegać uzgodnionych zasad. Gdyby choć jedna osoba nie zastosowała się do tego, zarzuty zostałyby ponownie postawione dla wszystkich członków grupy. To oczywiście wywołało wzajemną presję wewnątrz gangów dotyczącą unikania udziału w brutalnych przestępstwach. Jedynie dobrze zaprojektowane, dostosowane i przestudiowane komunikaty z odpowiednią siecią wsparcia mogą to osiągnąć. Poświęcanie się dla innych już nie działało, za to podejście mieszane, polegające na skoncentrowaniu się na odstraszeniu, zadziałało: wskaźniki zabójstw wśród młodzieży spadły o oszałamiające 63%, a napaści z użyciem broni o 25%.<sup>39</sup>

## WNIOSKI

Odstraszanie ma oczywiście swoją wartość, ale tylko wtedy, gdy jest stosowane we właściwy sposób. Scared Straight i inne podejścia oparte na strachu koncentrują się na surowości kary i pokazywaniu dzieciom najgorszego, co może się zdarzyć, jeśli popełnią przestępstwo. Podejścia te spotykają się z krytyką odnośnie już samych kwestii etycznych,<sup>40</sup> nie wykazują również żadnego pozytywnego wpływu. Każdy podmiot zajmujący się zapobieganiem przestępczości powinien być świadomy potencjalnie negatywnych skutków tego typu programów i wyciągać z nich wnioski.<sup>41</sup>

Z kolei skuteczne podejścia odstrasżające to takie, które są skoncentrowane na przestępczości, grupie docelowej lub położeniu geograficznym i gdy mają na celu zwiększenie pewności, że kara nastąpi. Zgodnie z solidnymi dowodami naukowymi strategię policji o takim ukierunkowaniu i widocznym wpływie na ryzyko zostania zatrzymanym mają pozytywne skutki.

## Endnotes

- 1 A. Petrosino, C. Turpin-Petrosino, and J.O. Finckenauer, Well-Meaning Programs Can Have Harmful Effects! Lessons from Experiments of Programs Such as Scared Straight, *Crime & Delinquency* 46:3 (2000); European Crime Prevention Network, Awareness-Raising Never Hurts, Does It?, Mythbuster, Brussels: EUCPN, forthcoming.
- 2 A. Petrosino, C. Turpin-Petrosino, M.E. Hollis-Peel, and J.G. Lavenberg, Scared Straight and Other Juvenile Awareness Programs for Preventing Juvenile Delinquency: A Systematic Review, *Campbell Systematic Reviews* 9:1 (2013), <https://dx.doi.org/10.4073/csr.2013.5>.
- 3 Ibid.
- 4 D.P. Farrington and B.C. Welsh, The Science and Politics of Crime Prevention: Toward a New Crime Policy, in: D.P. Farrington and B.C. Welsh (Eds.), *The Oxford Handbook of Crime Prevention*, Oxford: Oxford University Press, 2012; Petrosino et al., Well-Meaning Programs Can Have Harmful Effects! Lessons from Experiments of Programs Such as Scared Straight.
- 5 J. Esrick, R.G. Kagan, J.T. Carnevale et al., Can Scare Tactics and Fear-Based Messages Help Deter Substance Misuse: A Systematic Review of Recent (2005–2017) Research, *Drugs: Education, Prevention and Policy* 26:3 (2019), <https://dx.doi.org/10.1080/09687637.2018.1424115>; EMCDDA, Mass Media Campaigns for the Prevention of Drug Use in Young People, Lisbon, 2013, [http://www.emcdda.europa.eu/publications/pods/mass-media-campaigns\\_en](http://www.emcdda.europa.eu/publications/pods/mass-media-campaigns_en).
- 6 Petrosino et al., Scared Straight and Other Juvenile Awareness Programs for Preventing Juvenile Delinquency: A Systematic Review; Petrosino et al., Well-Meaning Programs Can Have Harmful Effects! Lessons from Experiments of Programs Such as Scared Straight; Farrington and Welsh, The Science and Politics of Crime Prevention: Toward a New Crime Policy; European Society for Prevention Research, Position of the European Society for Prevention Research on Ineffective and Potentially Harmful Approaches in Substance Use Prevention, 2019, <http://euspr.org>; A.V. Papachristos, Too Big to Fail: The Science and Politics of Violence Prevention, *Criminology & Pub. Pol'y* 10 (2011); J.O. Finckenauer, "Scared Straight" and the Panacea Phenomenon: Discussion, *Annals of the New York Academy of Sciences* 347:1 (1980), <https://dx.doi.org/10.1111/j.1749-6632.1980.tb21271.x>.
- 7 Finckenauer, "Scared Straight" and the Panacea Phenomenon: Discussion; J. McCord, Cures That Harm: Unanticipated Outcomes of Crime Prevention Programs, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 587:1 (2003), <https://dx.doi.org/10.1177/0002716202250781>.
- 8 Petrosino et al., Scared Straight and Other Juvenile Awareness Programs for Preventing Juvenile Delinquency: A Systematic Review; T. Bjørge, *Preventing Crime: A Holistic Approach*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2016.
- 9 D.S. Nagin, Deterrence in the Twenty-First Century, *Crime and Justice* 42:1 (2013), <https://dx.doi.org/10.1086/670398>.
- 10 D.S. Nagin, Deterrence: A Review of the Evidence by a Criminologist for Economists, *Annual Review of Economics* 5:1 (2013); T.A. Loughran, R. Paternoster, and D.B. Weiss, Deterrence, in: A.R. Piquero (Ed.), *The Handbook of Criminological Theory*, Chichester, West Sussex: Wiley, 2015.
- 11 Bjørge, *Preventing Crime: A Holistic Approach*.
- 12 Nagin, Deterrence in the Twenty-First Century; Loughran et al., Deterrence.
- 13 Nagin, Deterrence: A Review of the Evidence by a Criminologist for Economists.
- 14 Nagin, Deterrence in the Twenty-First Century.
- 15 European Society for Prevention Research, Position of the European Society for Prevention Research on Ineffective and Potentially Harmful Approaches in Substance Use Prevention.
- 16 M.P. Rubenson, K. Galbraith, O. Shin et al., When Helping Hurts? Toward a Nuanced Interpretation of Adverse Effects in Gang-Focused Interventions, *Clinical Psychology: Science and Practice* (2020); McCord, Cures That Harm: Unanticipated Outcomes of Crime Prevention Programs.
- 17 European Society for Prevention Research, Position of the European Society for Prevention Research on Ineffective and Potentially Harmful Approaches in Substance Use Prevention; European Crime Prevention Network, Preventing Drug-Related Crimes: Achieving Effective Behavioural Change, Toolbox Series No. 16, Brussels: EUCPN, 2020, <https://eucpn.org/toolbox16-drugrelatedcrimes>.
- 18 Petrosino et al., Scared Straight and Other Juvenile Awareness Programs for Preventing Juvenile Delinquency: A Systematic Review.
- 19 Ibid.
- 20 McCord, Cures That Harm: Unanticipated Outcomes of Crime Prevention Programs.
- 21 European Society for Prevention Research, Position of the European Society for Prevention Research on Ineffective and Potentially Harmful Approaches in Substance Use Prevention; B.C. Welsh and D.P. Farrington, Evidence-Based Crime Policy, in: M. Tonry (Ed.), *The Oxford Handbook of Crime and Criminal Justice*, Oxford: Oxford University Press, 2011; Petrosino et al., Well-Meaning Programs Can Have Harmful Effects! Lessons from Experiments of Programs Such as Scared Straight.
- 22 European Society for Prevention Research, Position of the European Society for Prevention Research on Ineffective and Potentially Harmful Approaches in Substance Use Prevention.
- 23 European Crime Prevention Network, Awareness-Raising Never Hurts, Does It?
- 24 European Crime Prevention Network, Preventing Drug-Related Crimes: Achieving Effective Behavioural Change; Esrick et al., Can Scare Tactics and Fear-Based Messages Help Deter Substance Misuse: A Systematic Review of Recent (2005–2017) Research.
- 25 Petrosino et al., Scared Straight and Other Juvenile Awareness Programs for Preventing Juvenile Delinquency: A Systematic Review.
- 26 Nagin, Deterrence in the Twenty-First Century.
- 27 Bjørge, *Preventing Crime: A Holistic Approach*; N. Tilley, Middle-Range Radical Realism for Crime Prevention, in: R. Matthews (Ed.), *What Is to Be Done About Crime and Punishment?*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2016.
- 28 Loughran et al., Deterrence; Nagin, Deterrence in the Twenty-First Century; Nagin, Deterrence: A Review of the Evidence by a Criminologist for Economists.
- 29 Nagin, Deterrence: A Review of the Evidence by a Criminologist for Economists.
- 30 D. Weisburd, The Law of Crime Concentration and the Criminology of Place, *Criminology* 53:2 (2015).
- 31 A.A. Braga, B. Turchan, A.V. Papachristos, and D.M. Hureau, Hot Spots Policing of Small Geographic Areas Effects on Crime, *Campbell Systematic Reviews* 15:3 (2019); Nagin, Deterrence: A Review of the Evidence by a Criminologist for Economists; Loughran et al., Deterrence.
- 32 Bjørge, *Preventing Crime: A Holistic Approach*.
- 33 A.A. Braga, D. Weisburd, and B. Turchan, Focused Deterrence Strategies Effects on Crime: A Systematic Review, *Campbell Systematic Reviews* 15:3 (2019).
- 34 Ibid.
- 35 European Crime Prevention Network, Awareness-Raising Never Hurts, Does It?
- 36 Braga et al., Focused Deterrence Strategies Effects on Crime: A Systematic Review.
- 37 Tilley, Middle-Range Radical Realism for Crime Prevention.
- 38 Nagin, Deterrence in the Twenty-First Century.
- 39 Braga et al., Focused Deterrence Strategies Effects on Crime: A Systematic Review.
- 40 European Crime Prevention Network, Preventing Drug-Related Crimes: Achieving Effective Behavioural Change.
- 41 McCord, Cures That Harm: Unanticipated Outcomes of Crime Prevention Programs; Farrington and Welsh, The Science and Politics of Crime Prevention: Toward a New Crime Policy.



**Cytat**

EUCPN (2020). Pogromcy mitów: Uwaga, następująca wiadomość może być niepokojąca... Bruksela: EUCPN.

**Obwieszczenie prawne**

Treść niniejszej publikacji niekoniecznie odzwierciedla oficjalną opinię jakiegokolwiek państwa członkowskiego UE ani jakiegokolwiek agencji lub instytucji Unii Europejskiej bądź Wspólnot Europejskich.

**Autorzy/redaktorzy**

Jorne Vanhee, Research officer, EUCPN Secretariat.



Część projektu „EUCPN Sekretariat”, maj 2021, Bruksela

Przy wsparciu finansowym Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego Unii Europejskiej – Policji